

Vergaderjaar 2023–2024

31 490

Vernieuwing van de rijksdienst

Nr. 338

BRIEF VAN DE MINISTER EN STAATSSECRETARIS VAN BINNEN- LANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 15 mei 2024

Jaarlijks informeren we de Tweede Kamer in de Jaarrapportage Bedrijfsvoering Rijk (JBR) over de ontwikkelingen en behaalde resultaten binnen de context van de rijksbrede bedrijfsvoering.

Hierbij bieden wij u de JBR van 2023 aan. In vier hoofdstukken gaan we in op hoe het afgelopen jaar is gewerkt aan de ambities op het gebied van personeel, organisatie, duurzaamheid, informatievoorziening, inkoop en huisvesting. Wij bieden u deze rapportage aan vanuit onze coördinerende verantwoordelijkheid voor de organisatie en de bedrijfsvoering over de ministeries. Dit is in overeenstemming met het Coördinatiebesluit organisatie, bedrijfsvoering en informatiesystemen rijksdienst, artikel 5¹. Voor dit rapport stellen we elk jaar ook een publieksvriendelijke versie op. Zoals gebruikelijk is deze gelijk met deze brief gezonden aan uw Kamer.

Bijdragen met oog voor publieke waarden

Het Rijk wil bijdragen aan de maatschappelijke opgaven waar we voor staan met oog voor publieke waarde. Daarvoor moet ons bedrijfsvoeringsbeleid goede ondersteuning kunnen bieden aan de maatschappelijke opgaven. Vanuit deze ambitie is het afgelopen jaar op meerdere gebieden van de bedrijfsvoering extra inspanning verricht. We lichten zes belangrijke ontwikkelingen in deze brief toe.

1. Aantrekkelijk werkgeverschap

Vanuit het strategisch personeelsbeleid werken we aan verschillende opgaven om als werkgever aantrekkelijk te worden en te blijven. Dat betekent onder andere een sociaal veilige, integere, diverse en inclusieve organisatie. Daarin heeft ook het uitoefenen van grondrechten door

¹ wetten.nl – Regeling – Coördinatiebesluit organisatie, bedrijfsvoering en informatiesystemen rijksdienst – BWBR0029514 (overheid.nl)

ambtenaren – de vrijheid van meningsuiting of het demonstratierecht – veel aandacht. Een handreiking biedt uitleg en hulp. En er wordt, in verschillende vormen, volop over het onderwerp gesproken bij departementen en met vertegenwoordigers van werknemers. Dit alles zorgt uiteindelijk voor een weerbare overheid waar ruimte is voor opvattingen, binnen het kader van het werken bij de Rijksoverheid: voor Nederland. Daarnaast werken we aan een Rijksoverheid waar discriminatie en racisme geen plek hebben. In 2023 is rijksbreed onderzoek gedaan naar racisme en discriminatie op de werkvloer binnen de Rijksoverheid. De resultaten zijn verontrustend en onacceptabel en laten zien dat blijvende inzet nodig is om racisme aan te pakken. Dit doen we onder andere door verschillende activiteiten die bijdragen aan de bewustwording van vooroordelen, door het vergroten van weerbaarheid en alertheid op discriminatie en racisme, door meer bekendheid te geven aan de mogelijkheden om hulp te krijgen of een melding te doen en door die signalen en meldingen over discriminatie en racisme adequaat op te pakken. Verder wordt met focusgroepen verdiepend gekeken welke aanvullende acties wellicht nodig zijn. Daarbij is ook aandacht voor de training en opleiding en de rol van de leidinggevende. Voor de zomer stuur ik u een plan van aanpak over de bestrijding van discriminatie en racisme bij de Rijksoverheid dit onderwerp. Onder aantrekkelijk werkgeverschap valt ook het hybride werken. Vanaf 2021 is het Rijk gestart met het Rijksprogramma Hybride Werken. Hierin wordt gewerkt aan voorzieningen en faciliteiten die medewerkers in staat stellen afspraken te maken over hoe teams samen willen werken en daarin ondersteund willen worden. Hierdoor kunnen medewerkers gemakkelijker op kantoor, op locatie, thuis of op een andere plek werken en wordt grenzeloos samenwerken beter mogelijk. De voortschrijdende digitalisering en technologisering maken deze (nieuwe) vorm van (samen)werken steeds eenvoudiger. Het hybride werken heeft impact op het gebruik en de inrichting van onze kantoren. We zien dat de bezettingsgraad van de rijkskantoren laag is. Vanuit de ambitie voor een aantrekkelijke kantooromgeving onderzoeken we welke aanpassingen nodig zijn voor de werkplek van de toekomst. Het terugdringen van de leegstand in panden maakt hier een belangrijk onderdeel van uit.

2. Grenzeloos Samenwerken aan maatschappelijke opgaven

Het herstel en vergroten van vertrouwen van burgers in de overheid is voor de politiek en de Rijksoverheid een prioriteit.

Op dit moment vraagt goed bestuur om het toevoegen van publieke waarde en het werken vanuit de bedoeling. Een overheid die de ruimte heeft om oplossingen te bieden in de gevallen waarin beleid en wetgeving niet heeft voorzien of onbedoelde onevenredige uitkomsten heeft. Zodat de overheid doeltreffend kan zijn voor iedereen, meer transparantie biedt in de keuzes die ze maakt en die keuzes actief openbaar maakt.

De transitie naar een nieuwe standaard binnen de overheid is een traject van meerdere jaren. Vanuit het programma Grenzeloos Samenwerken wordt hieraan sinds 2021 hard gewerkt. Departementen moeten samen experimenteel op zoek gaan naar oplossingen die bestuurlijk passen. Dat is de enige manier om de complexe maatschappelijke opgaven van nu aan te pakken.

Het kabinet werkt onder andere met het overheidsbrede programma Werk aan Uitvoering (WaU) aan het verbeteren van de dienstverlening aan burgers en bedrijven. Zoals aangekondigd in de Kamerbrief van 18 januari

2023² blijven we via de lijn van het Ministerie van SZW aan u rapporteren over de voortgang van het programma. De laatste rapportage van SZW over 2023 is op 9 februari 2024³ aan u aangeboden.

3. Informatievoorziening en Open Overheid

Nieuwe digitale technologieën ontwikkelen zich in rap tempo. We willen dat deze technologieën vóór onze samenleving werken, door de kansen te benutten en de risico's in te perken. Daarom zet het kabinet in op waardengedreven en mensgerichte digitalisering.

Het jaar 2023 stond in het teken van de opkomst van (generatieve) AI⁴. Sinds de lancering van onder andere chatbot ChatGPT is het gebruik van AI onderdeel gaan uitmaken van het dagelijks leven van veel mensen in Nederland. Hier hebben wij ons als Rijksoverheid ook toe te verhouden. Daarom is een snelle doorlichting uitgevoerd om de impact van generatieve AI op het werk van (IT-) overheidspersoneel in kaart te brengen. Ook zijn adviezen ingewonnen bij de Landsadvocaat en de Autoriteit Persoonsgegevens over de inzet van generatieve AI. Op basis van deze adviezen heeft de Staatssecretaris eind 2023 een voorlopig standpunt voor Rijksorganisaties bij het gebruik van generatieve AI gepubliceerd. Hierin staat dat het gebruik van generatieve AI is toegestaan, als deze voldoet aan de geldende wet- en regelgeving. Om dit te controleren moet per geval een risicoanalyse worden uitgevoerd. Zo blijft het mogelijk om kennis en kunde over de technologie te blijven ontwikkelen, maar wel op een verantwoorde manier met respect voor publieke waarden als privacy, gegevensbescherming en auteursrecht. Dit is verwerkt in de «Overheidsbrede visie generatieve AI»⁵. Deze visie beschrijft kansen en risico's van generatieve AI.

Op dezelfde manier hebben we vorig jaar gekeken naar het gebruik van apps door Rijksambtenaren. In 2023 is het besluit genomen om risicovolle apps op zakelijke mobiele telefoons en tablets van de Rijksoverheid te weren. Hierbij ontraden we apps te gebruiken die afkomstig zijn uit landen met een actief cyberprogramma tegen Nederland en Nederlandse belangen. Daarnaast werken we toe naar een situatie waarin rijksmedewerkers alleen vooraf goedgekeurde apps kunnen gebruiken. Het beleid wordt nu afgestemd. Daarna volgt een omvangrijke implementatie voor alle mobiele devices van de Rijksoverheid. De doorlooptijd daarvan moet nog bepaald worden en zal per departement verschillen.

Als Open Overheid willen we transparant zijn over wat de overheid doet en de mogelijkheid bieden aan burgers en bedrijven om mee te doen. We rapporteren dit jaar voor de tweede keer over de afhandeling van Woo-verzoeken en voor het eerst over actieve openbaarmaking. Voor wat betreft dat laatste blijkt dat het aantal (actief) gepubliceerde documenten op overheid.nl de afgelopen jaren flink is gestegen. Tussen 2018 en 2023 is er sprake van een verviervoudiging. Verder troffen ministeries maatregelen om de afhandeling van Woo-verzoeken te versnellen, waaronder de uitbreiding van de capaciteit en optimalisaties van afhandelingsprocessen. Ondanks deze inspanningen, moeten we constateren dat de afhandeltermijnen van Woo-verzoeken niet significant zijn verbeterd. Zo kon in 2023 een groot deel van de informatieverzoeken bij het Rijk niet

² Kamerstukken II, 2022–2023, 29 362, nr. 321

³ Kamerstukken II, 2023–2024, 29 362, nr. 350

⁴ Generatieve AI is een vorm van AI waarbij complexe algoritmes worden ingezet om nieuwe content te generen zoals tekst, afbeeldingen, computercode of video's. Chatbot ChatGPT vormt hiervan een bekende exponent.

⁵ Overheidsbrede visie generatieve AI

binnen de wettelijke termijn worden afgehandeld. In 2023 is er een Invoeringstoets opgeleverd om de problematiek rond de Woo beter te kunnen duiden. In de eerste helft van dit jaar zal een kabinetsreactie op deze Woo-Invoeringstoets volgen om de uitvoering en uitvoerbaarheid van de Woo te verbeteren.

4. Duurzaamheid

De maatschappelijke opgave om toe te werken naar een klimaatneutrale bedrijfsvoering blijft essentieel. Ook de oorlog in Oekraïne en de sterk gestegen energieprijzen geven aan hoe belangrijk het is om zo snel mogelijk onafhankelijk van gas te worden. Als werkgever voor ruim 155.000 ambtenaren, voelt het Rijk de noodzaak hieraan bij te dragen en de ambities uit het klimaatakkoord te behalen. Zo kiezen we in de inkoop voor duurzame oplossingen en zijn ook in 2023 weer de nodige inspanningen gedaan die moeten leiden tot een klimaatneutrale bedrijfsvoering in 2030.

In het Klimaatakkoord is afgesproken om in vergelijking met 2019 het gasverbruik in 2030 met 30 procent te verminderen op de vastgoedportefeuille van het Rijk. Daarnaast heeft de Europese Commissie op 20 juli 2022 het winterpakket «Save gas for a safe winter» gepresenteerd. Het Rijk had de opdracht een reductie van 15 procent op het gasverbruik te realiseren in de periode van 1 augustus 2022 tot en met 31 maart 2023. De reductie werd afgezet tegen het gemiddelde verbruik van de afgelopen vijf jaar. De doelstelling is ruim behaald met een reductie van 22 procent. Dit heeft er onder andere toe geleid dat de doelstelling van 30 procent gasreductie in 2030 in 2023 al is behaald!

De Europese verordening is verlengd met een extra jaar. Opnieuw moet het Rijk in de periode van 1 april 2023 tot en met 31 maart 2024 15 procent gas besparen.

5. Arbeidsmarkt

Het Rijk is in 2023 in aantallen fte toegenomen. Deze groei heeft zicht met name voorgedaan bij de organisaties die te maken hebben met onderwerpen die centraal staan in het politieke debat.

Het Rijk heeft net als andere werkgevers in Nederland in 2023 last van de aanhoudende krapte op de arbeidsmarkt. We zien dat onder andere bij het toenemend aantal vacatures. In combinatie met de krappe arbeidsmarkt betekent dit dat het steeds moeilijker wordt om de juiste mensen voor openstaande vacatures te werven. Zo zijn er onder andere te weinig ICT'ers te vinden voor de digitaliseringsvraagstukken van het Rijk. Daarom is een Kwaliteitsraamwerk Informatievoorziening (KWIV) ontwikkeld. Dit raamwerk geeft inzicht in de ICT-formatieplaatsen, de bezetting en de in-, door- en uitstroom van ICT'ers. Met het KWIV zijn we beter in staat om meer gerichte wervingscampagnes op te stellen en de personele ICT-kosten te berekenen.

6. Spreiding rijksdiensten en rijkswerkgelegenheid

De Rijksoverheid en de daarmee samenhangende werkgelegenheid is niet gelijkmatig of proportioneel over het land verspreid. De Minister van BZK heeft over dit onderwerp op 16 oktober 2023 een brief aan de Kamer gestuurd. Hierin staat naast de stand van zaken rond de spreiding van de rijkswerkgelegenheid per 1 januari 2023, ook een prognose voor de

komende jaren⁶. Daarnaast staan in de brief de vervolgstappen die worden genomen om uitvoering te geven aan de motie-Bisschop/Inge van Dijk (Kamerstuk 36 200 VII, nr. 34).

Het kabinet kondigde in zijn reactie op het rapport «Elke regio telt!» aan werk te maken van de adviezen op dit rapport en een voorstel voor een aanpak neer te leggen voor een volgend kabinet.

Om de Rijksoverheid meer zichtbaar en toegankelijk voor mensen in de regio te maken, wil het kabinet stappen zetten naar een betere spreiding van rijksdiensten over het land. Een overheid die dichtbij is, kan de binding met de mensen in de regio versterken. En door de aanwezigheid van rijksdiensten die aansluiten bij de kernkwaliteiten van een regio, kunnen de Rijksoverheid en regio's elkaar versterken.

Een kwalitatief hoogwaardige en opgave gerichte Rijk met oog voor publieke waarden vergt een blijvende inzet. Met de zes hierboven beschreven ontwikkelingen en andere onderwerpen hebben we in 2023 de eerste stappen gezet. In 2024 borduren we hierop voort, zodat we het vertrouwen in de overheid vergroten.

De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,
H.M. de Jonge

De Staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,
A.C. van Huffelen

⁶ Kamerstukken II, 2023–2024, 31 490, nr. 332.